

Акімов Олександр

*доктор наук з державного управління, професор
Науково-методичний центр кадрової політики Міністерства оборони України
<https://orcid.org/0000-0002-9557-2276>*

Андрусяк Марк

*Департамент кадрової політики Міністерства оборони України
<https://orcid.org/0009-0001-7708-0323>*

Професійна стандартизація психофізіологічних компетентностей поліграфолога в контексті національної безпеки України

Анотація. У статті комплексно досліджено проблему професійної стандартизації психофізіологічних компетентностей поліграфолога в умовах зростаючих викликів національної безпеки України. Визначено, що психофізіологічне дослідження із застосуванням поліграфа (далі – ПФДЗП) є науково обґрунтованим та технічно регламентованим процесом, який базується на реєстрації емоційно значущих фізіологічних реакцій організму з метою виявлення прихованої інформації або перевірки достовірності повідомлень. Доведено, що методика ПФДЗП за умов дотримання етичних і правових норм може бути ефективним інструментом кадрового скринінгу, контррозвідальної перевірки, а також виявлення ризиків шпигунства чи нелояльної поведінки в системі національної безпеки. Проаналізовано поняття «психофізіологічної компетентності поліграфолога» як інтегративної професійної якості, яка поєднує знання з права, психології, анатомії, етики, криміналістики, а також практичні навички інтерв'ювання, роботи з апаратурою та інтерпретації результатів. Представлено систематизацію таких компетентностей відповідно до міжнародного стандарту ASTM E2000-02. Зроблено висновок, що професійна стандартизація психофізіологічних компетентностей поліграфолога є не лише внутрішньою потребою фахової спільноти, а й критично важливим чинником забезпечення об'єктивності, правомірності та ефективності заходів у сфері національної безпеки України, особливо в умовах воєнного стану, мобілізації та боротьби з агентурною діяльністю.

Ключові слова: поліграф; поліграфолог; психофізіологічне дослідження; професійна компетентність; стандартизація; національна безпека; кадровий відбір; міжнародний досвід.

Актуальність теми. В умовах гібридної війни та зростання внутрішніх загроз поліграф дедалі активніше застосовується в кадровій практиці сектору безпеки України для вирішення завдань зміцнення національної безпеки держави, боротьби з корупцією та злочинністю, кадрової роботи тощо. Ефективність поліграфа переконливо доведена багаторічною практикою застосування ПФДВП як засобу оцінки лояльності й надійності під час добору окремих категорій державних службовців, проведення внутрішніх розслідувань, розкриття та розслідування резонансних злочинів, а також виявлення шпигунської діяльності [11]. Однак системні недоопрацювання у сфері професійної стандартизації поліграфологів, зокрема відсутність затвердженого професійного стандарту, зумовлюють правову і методичну невизначеність.

Неуніфікованість кваліфікаційних вимог, відсутність єдиної системи підготовки та сертифікації фахівців призводить до ризиків хибних рішень у критично важливих сферах. В умовах війни така ситуація є загрозливою для національної безпеки і оборони та актуалізує потребу в нормативному закріпленні професійного стандарту, що регламентує психофізіологічні компетентності поліграфолога з урахуванням безпекових викликів сучасності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує актуальність професійної стандартизації психофізіологічних компетентностей поліграфолога як ключового чинника ефективності кадрової політики у сфері національної безпеки і оборони. Куценко Д. (2019) [3] акцентує на методичних підходах до ініціювання та проведення психофізіологічних досліджень із використанням поліграфа, підкреслюючи важливість етичної складової та професійної підготовки фахівців. Вітчизняна законодавча база, зокрема Закон України «Про Державне бюро розслідувань» (2015) [4] та Закон «Про розвідку» (2020) [6] нормативно закріплює можливість використання ПФДЗП у діяльності органів безпеки, однак не встановлює єдиного професійного

стандарту підготовки поліграфологів. Постанова КМУ № 1374 (2024) [5], яка регламентує створення Центру рекрутингу, підтверджує нагальну потребу в стандартизації поліграфічних процедур у процесі кадрового добору. Своєю чергою Національне агентство кваліфікацій (далі – Агентство) [2] демонструє започатковану в Україні ініціативу щодо розроблення та впровадження професійного стандарту для поліграфологів. Звіт Європейської комісії (2023) [1] відображає відповідність національної системи кваліфікацій європейським підходам, що є необхідною умовою для гармонізації вимог до компетентностей поліграфологів. У міжнародному контексті важливими орієнтирами є стандарти ASTM E2000-02 [8], які структурують вимоги до базової освіти, навичок і професійної етики, а також рекомендації ASTM щодо стандартів ПФДЗП [10]. Досвід застосування поліграфа у зарубіжних країнах узагальнено у роботі О.Тракалюка, М.Кузьменка та Д.Зубовського (2017) [7], в якій наведено приклади функціонування систем професійної сертифікації поліграфологів у США, Ізраїлі, Канаді, Литві та Польщі. Зокрема, діяльність NCCA (National Center for Credibility Assessment) у США [9] є прикладом інтеграції професійного контролю за підготовкою поліграфологів у структури національної безпеки.

Таким чином, аналіз джерел дозволяє зробити висновок, що ефективне впровадження ПФДЗП в Україні можливе лише за умови розроблення професійного стандарту «Поліграфолог», який охоплює кваліфікаційні вимоги до працівника, визначає компетентності, необхідні для виконання відповідної трудової функції. Це стане важливою умовою для посилення кадрової політики, зниження ризиків та підвищення рівня безпеки і оборони держави.

Метою статті є обґрунтування необхідності професійної стандартизації психофізіологічних компетентностей поліграфолога в Україні як ключового елемента забезпечення ефективного кадрового добору в секторі безпеки і оборони.

Методологія дослідження. У статті застосовано комплексний міждисциплінарний підхід, що поєднує методи порівняльно-правового аналізу, контент-аналізу нормативно-правових актів, систематизацію міжнародних стандартів, а також узагальнення зарубіжного досвіду застосування поліграфа в оборонних структурах США, Канади, Ізраїлю, Польщі та Литви. Основу дослідження склали наукові праці у сфері психофізіології, безпеки, права та професійної етики, а також документи українських і зарубіжних органів безпеки і оборони. Метод експертного оцінювання використано для формулювання ключових пропозицій щодо розроблення професійного стандарту «Поліграфолог» в Україні.

Викладення основного матеріалу. Науковець Д.Куценко дослідив, що психофізіологічне дослідження із застосуванням поліграфа є процесом реєстрації реакцій організму на значущі стимули, що дозволяє виявити приховану інформацію або підтвердити / спростувати причетність особи до певних подій [3]. Ця методика ґрунтується на закономірності емоційної реакції на подразники, яка фіксується технічними засобами та підлягає експертній інтерпретації, а обов'язковими умовами є добровільна згода, неупередженість процедури та дотримання прав людини, що визначає етичні межі професійної діяльності поліграфолога.

Ми погоджуємося із твердженням автора, оскільки у контексті національної безпеки і оборони застосування ПФДЗП є дієвим інструментом контролю кадрової надійності, профілактики шпигунства та перевірки достовірності інформації. Це своєю чергою підвищує вимоги до професійної компетентності поліграфолога та підкреслює актуальність її стандартизації. Таким чином, психофізіологічну компетентність поліграфолога варто розглядати як інтегративну здатність фахівця поєднувати професійні знання, уміння та навички та особистісні характеристики для ефективного виконання процедур психофізіологічного дослідження з використанням поліграфа. Така компетентність є базовим елементом якості та надійності поліграфного тестування, особливо в умовах національної безпеки і оборони.

Міжнародні стандарти встановлюють високі вимоги до підготовки та діяльності поліграфологів. Зокрема, ASTM International розробила стандарти, такі як ASTM E2062-11(2017), що встановлюють процедури проведення психофізіологічної детекції обману з урахуванням кваліфікаційних вимог до екзаменаторів, методик тестування та аналізу даних [10]. Також, згідно зі стандартом ASTM E2000-02 (Standard Guide for Minimum Basic Education and Training of Individuals Involved in the Detection of Deception), компетентність поліграфолога формується через складові, що відображені у таблиці 1 [8]. Представлена таблиця систематизує ключові складові психофізіологічної компетентності поліграфолога відповідно до міжнародного стандарту ASTM E2000-02, що охоплює інтеграцію теоретичних знань, практичних навичок та особистісних якостей. Ці елементи не лише визначають професійну спроможність фахівця, а й створюють основу для формалізованого підходу до професійної стандартизації в Україні.

Також варто зазначити, що хоча стандарт ASTM E2000-02 був відкликаний у 2025 році, його положення залишаються актуальними для розуміння базових вимог до підготовки поліграфологів. У контексті національної безпеки і оборони України така компетентність є критично важливою для забезпечення об'єктивності, достовірності та правомірності психофізіологічних досліджень із застосуванням поліграфа, що використовуються під час добору кадрів, контррозвідки, боротьби зі

шпигунством і перевірки достовірності оперативної інформації. Саме тому розробка професійного стандарту має ґрунтуватися на таких структурних компонентах та відповідати як міжнародним вимогам, так і безпековим потребам країни.

Таблиця 1

Складові психофізіологічної компетентності поліграфолога згідно з ASTM E2000-02

Категорія	Опис
Теоретичні знання	– основи анатомії та фізіології (розуміння біофізичних реакцій); – психологія (аналіз поведінкових патернів); – кримінологія (оцінка ризиків); – професійна етика (забезпечення правомірності процедури)
Практичні навички	– побудова ефективного інтерв'ю; – формулювання контрольних і релевантних питань; – точне налаштування поліграфа; – аналіз фізіологічних даних (записи шкірно-гальванічної реакції, частоти пульсу тощо)
Особистісні якості	– стресостійкість; – об'єктивність у трактуванні результатів; – етична відповідальність перед суб'єктом дослідження; – здатність працювати в умовах конфліктів або психологічного тиску

Джерело: сформовано на основі [8]

Зауважимо, що у 2021 році в Україні було офіційно введено професію «Поліграфолог» шляхом внесення Зміни № 10 до Національного класифікатора професій ДК 003:2010. Одночасно було затверджено кваліфікаційну характеристику цієї професії, яка набула чинності з моменту офіційного ухвалення відповідної зміни до Класифікатора.

Однак 17 червня 2022 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо функціонування національної системи кваліфікацій» від 01.04.2022 року № 2179-IX (далі – Закон № 2179), яким визначено пріоритетність професійного стандарту щодо кваліфікаційної характеристики у статтях 42, 96 КЗпП (Кодекс законів про працю України, зі змінами, 1971) та ст. 6 Закону України «Про оплату праці» (Закон України «Про зайнятість населення», 2012), зокрема:

– вимоги до компетентностей, обов'язків та кваліфікацій працівників визначаються професійними стандартами. За відсутності професійних стандартів такі вимоги можуть визначатися кваліфікаційними характеристиками;

– тарифна система оплати праці містить: тарифні сітки, тарифні ставки, схеми посадових окладів, професійні стандарти та кваліфікаційні характеристики (за відсутності професійних стандартів);

– віднесення виконуваних робіт до певних тарифних розрядів і присвоєння кваліфікаційних розрядів робітникам проводиться власником або органом, уповноваженим власником, згідно з професійними стандартами за погодженням із виборним органом первинної профспілкової організації (профспілковим представником). За відсутності професійних стандартів таке віднесення може здійснюватися згідно з кваліфікаційними характеристиками [1].

Отже, наразі професійні стандарти приходять на заміну застарілим або відсутнім кваліфікаційним характеристикам професій (кваліфікаційні характеристики професій працівників в Україні запроваджені й існують уже понад двадцять років, а основою для їх розроблення і затвердження стали свого часу нормативні акти колишнього СРСР) [1].

Під час формування професійного стандарту для поліграфолога доцільно враховувати міжнародний досвід використання поліграфа в силових структурах. Так дослідники О.Тракалюк, М.Кузьменко та Д.Зубовський довели, що у багатьох країнах поліграф є інтегрованим елементом системи військової та національної безпеки, а до поліграфологів висуваються чіткі вимоги щодо підготовки, сертифікації та етичної відповідальності [7]. Наведена нижче таблиця 2 узагальнює ключові особливості практики застосування поліграфа у сфері безпеки в США, Ізраїлі, Канаді, Польщі та Литві, тобто тих країнах, де поліграфологія розвивається в межах регламентованої системи стандартів.

Таблиця 2

Порівняльний аналіз використання поліграфа у системі військової безпеки у зарубіжних країнах

Країна	Сфера застосування	Нормативна база / регламент	Особливості використання	Стандартизована підготовка поліграфологів
США	Армія, ЦРУ, ФБР, АНБ, МО, служби безпеки	Директива Міністерства оборони № 5210.48; Інструкція № 5210.91; Настанова 195-6	– широке застосування для скринінгу, контррозвідки, розслідувань; – суворий контроль якості; – періодичні перевірки	– центральний інститут поліграфа МО; – сертифікація, контроль якості, перепідготовка
Ізраїль	Військова поліція, ЦАХАЛ	Грифована документація	– інтегрований у кадрову політику; – застосовується при розслідуваннях	– відомча підготовка, закриті програми
Канада	Королівська кінна поліція	Політика благонадійності персоналу	– застосовується у кадровому відборі; – частина багаторівневого процесу	– підготовка в Канадському поліцейському коледжі
Литва	Правоохоронні та розвідувальні органи	Закон «Про використання поліграфа» (2000), «Про держсекрети» (1999)	– 98 % перевірок, як скринінг благонадійності; – законодавча інтеграція	– державна підготовка; – методичні настанови
Польща	Агентство внутрішньої безпеки, військова жандармерія, прикордонна служба	Нормативне регулювання; практика з 1950-х років	– до 20 000 перевірених співробітників; – службові розслідування, рекрутинг	– фахова практика в Міністерстві оборони

Джерело: сформовано на основі [7]

Таким чином, досвід розвинених країн свідчить про те, що ефективне використання поліграфа в системі національної та військової безпеки безпосередньо залежить від наявності чітко визначених професійних стандартів поліграфолога. У країнах із розвинутою практикою поліграфного тестування ці стандарти містять вимоги до освіти, етики, стажування та сертифікації, а також інституційну інтеграцію в оборонні та правоохоронні структури. Для України адаптація таких підходів є стратегічно важливою умовою посилення кадрової безпеки, зниження внутрішніх загроз та підвищення ефективності контррозвідувальних заходів. Зокрема, слід зазначити, що рівень сформованості психофізіологічної компетентності поліграфолога відіграє ключову роль у забезпеченні якості та достовірності психофізіологічних досліджень, особливо в умовах підвищених безпекових викликів.

Також, відповідно до методичних рекомендацій Д.Куценка, кваліфікований поліграфолог повинен володіти не лише глибокими технічними знаннями, а й демонструвати високий рівень правової обізнаності, розуміння етичних меж впливу на людину, а також здатність до психологічної інтерпретації реакцій досліджуваної особи [3]. Автор наголошує на тому, що поліграфолог має діяти не як технічний оператор, а як висококваліфікований фахівець у сфері прикладної психофізіології, здатний інтегрувати об'єктивні дані в контексті індивідуальних психоемоційних характеристик особи.

Так для сфери безпеки і оборони такі вимоги до компетентності є не лише професійною нормою, а й інструментом запобігання ризикам, пов'язаним із кадровими помилками, недостовірними результатами або неетичним застосуванням методу. Тому під час розроблення професійного стандарту для поліграфолога доцільно передбачити чітке структурування компетентностей за рівнями, що дозволить забезпечити як уніфікацію підготовки, так і інституційний контроль за якістю фахової діяльності у критично важливих сферах національної безпеки. Адже професійна стандартизація психофізіологічних

компетентностей поліграфолога є критично важливою для ефективного виявлення потенційних загроз, перевірки достовірності інформації та оцінки лояльності персоналу в сфері національної безпеки.

Дослідження, проведені Національним центром оцінки достовірності (далі – NCCA), підтверджують ефективність поліграфічних методів у виявленні обману та забезпеченні безпеки держави. Зокрема, NCCA розробляє та впроваджує стандарти підготовки поліграфологів, що містять теоретичні знання, практичні навички та особистісні якості, необхідні для ефективного проведення психофізіологічних досліджень [9].

Варто зазначити, що в умовах зростаючих безпекових викликів постає необхідність актуалізації нормативно-правової бази щодо застосування поліграфа, зокрема у частині професійних вимог до поліграфологів. Хоча законодавство України вже передбачає проведення психофізіологічних досліджень у ДБР (ст. 26 Закону № 794-VIII) [4] та розвідувальних органах (ст. 31 Закону № 912-IX) [6], наразі відсутній єдиний професійний стандарт, який регламентує структуру компетентностей фахівця, що відкриває перспективу для нормативного оновлення з метою уніфікації вимог до підготовки, оцінки та сертифікації поліграфологів як ключової умови підвищення ефективності інституцій національної безпеки.

Таким чином, професійна стандартизація психофізіологічних компетентностей поліграфолога є необхідною умовою для підвищення ефективності заходів з національної безпеки, оборони та правоохоронної діяльності в Україні. Розроблення професійного стандарту «Поліграфолог» дозволить забезпечити уніфікацію підготовки, сертифікації та незалежної оцінки професійної кваліфікації фахівців, що своєю чергою сприятиме зміцненню безпеки і оборони держави.

Станом на 2025 рік в Україні триває розробка професійного стандарту «Поліграфолог». Цей процес ініційовано науково-методичним центром кадрової політики Міністерства оборони України відповідно до потреб уніфікації підготовки та сертифікації поліграфологів [2]. Розробка стандарту складається з декількох етапів, таких як: подання заявки до Агентства, формування робочої групи, публічне громадське обговорення, затвердження та реєстрація. Професійний стандарт вважається введеним у дію з моменту внесення його до Реєстру кваліфікацій [2].

Отже, професійна стандартизація поліграфологів є важливою для забезпечення ефективності заходів з національної безпеки України, тому розробка та впровадження професійного стандарту «Поліграфолог» сприятиме уніфікації підготовки фахівців, підвищенню якості психофізіологічних досліджень та зміцненню кадрового потенціалу правоохоронних і розвідувальних органів.

У контексті професійної стандартизації психофізіологічних компетентностей поліграфолога в Україні, особливо в сфері національної безпеки, існує низка викликів, які потребують системного вирішення:

- *відсутність єдиної системи професійної підготовки та сертифікації поліграфологів.* Наразі в Україні відсутня уніфікована система підготовки та сертифікації поліграфологів, що призводить до варіативності методик, рівня підготовки та якості проведення досліджень. Деякі фахівці проходять навчання за кордоном або в приватних структурах, що не завжди відповідає національним вимогам безпеки. Відсутність державного контролю над підготовкою поліграфологів ускладнює забезпечення належного рівня професійної етики та якості досліджень;

- *протиріччя між науковими підходами.* У сфері поліграфології спостерігається розбіжність між різними науковими підходами: нейропсихофізіологічним, криміналістичним та HR-діагностичним, що ускладнює розробку єдиного професійного стандарту, оскільки кожен підхід має свої методологічні особливості та вимоги до компетентностей фахівця. Відсутність консенсусу між цими підходами може призвести до неузгодженості в практиці застосування поліграфа;

- *етичні та правові аспекти використання поліграфа у державній обороні.* Застосування поліграфа в державній обороні викликає етичні та правові питання, пов'язані з правами людини та конфіденційністю інформації, а відсутність чіткої законодавчої бази щодо використання поліграфа може призвести до порушення прав громадян. Необхідно розробити нормативно-правові акти, які б регламентували використання поліграфа з урахуванням етичних принципів та міжнародних стандартів;

- *низька інтегрованість у систему публічного управління та сектору оборони.* Поліграфологія в Україні недостатньо інтегрована в систему публічного управління та сектору оборони, а відсутність професійного стандарту та чітких процедур використання поліграфа ускладнює його ефективне застосування в державних структурах. Необхідно забезпечити інтеграцію поліграфології в систему підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони, а також розробити механізми контролю та оцінки ефективності її застосування.

Також варто відзначити, що у сучасних умовах збройної агресії росії проти України проблема відсутності стандартизації психофізіологічних компетентностей поліграфологів гостро простежується у діяльності рекрутингових центрів, що здійснюють добір кандидатів до лав Збройних Сил України, сил спеціального призначення, розвідки та Сил територіальної оборони.

У таких умовах виникає об'єктивна потреба в інтеграції психофізіологічної експертизи на основі поліграфного дослідження в систему професійного добору, адже присутність кваліфікованого

поліграфолога, який володіє комплексом психофізіологічних компетентностей, дозволяє вирішувати критично важливі завдання:

- ідентифікацію прихованих ризиків (викривлення біографічних даних, контакти з ворожими структурами, протиправні дії в минулому);
- оцінку психологічної стійкості та лояльності до держави, підрозділу, військового керівництва;
- перевірку доброчесності й готовності до служби в бойових умовах;
- попередження внутрішніх загроз (інсайдерів, диверсантів, осіб з ознаками деструктивної мотивації).

Наразі в Україні вже функціонують Центри рекрутингу, зокрема відповідно до Постанови КМУ від 29.11.2024 р. № 1374, яка передбачає створення Центру для відбору іноземців та осіб без громадянства до служби в лавах Збройних Силах України [5]. Проте тимчасова відсутність унормованої професійної стандартизації поліграфологів унеможливує масове впровадження психофізіологічної перевірки як інструменту державного кадрового скринінгу.

Так у контексті зростання кількості звернень до рекрутингових центрів України, що досягли майже 50 тисяч, виникає нагальна потреба в інтеграції психофізіологічної експертизи в процеси відбору кандидатів до Сил оборони. У таких умовах впровадження психофізіологічної експертизи, зокрема за допомогою поліграфа, стає критично важливим для забезпечення ефективного та безпечного відбору військових кадрів.

Таким чином, професійна стандартизація психофізіологічних компетентностей поліграфолога є не лише внутрішньою потребою фахового розвитку, а й невід'ємним елементом національної безпеки, особливо в умовах війни, мобілізації, територіальної оборони та боротьби з агентурною діяльністю ворога. Отже, інституційне впровадження таких фахівців у систему рекрутингу є стратегічно виправданим кроком для зниження ризиків та підвищення ефективності оборонного потенціалу України.

Зауважимо, для ефективного використання поліграфа в контексті національної безпеки України необхідне впровадження професійного стандарту «Поліграфолог», який би враховував кваліфікаційні вимоги до результатів навчання, компетентностей працівників. Такий стандарт сприятиме підвищенню якості та ефективності психофізіологічних досліджень, що є важливим елементом забезпечення національної безпеки.

З огляду на потреби національної безпеки і оборони у контексті професійної стандартизації психофізіологічних компетентностей поліграфолога в Україні доцільно розглянути наступні механізми впровадження та інституційного забезпечення:

- *створення централізованої міжвідомчої структури сертифікації поліграфологів* для уніфікації стандартів підготовки та сертифікації поліграфологів, яка координуватиме діяльність у цій сфері. Ця структура могла би функціонувати під егідою Міністерства оборони України із делегуванням до неї представників силових структур, що забезпечить узгодженість вимог до фахівців, які працюють у різних відомствах, та сприятиме підвищенню ефективності кадрового відбору в секторі безпеки;

- *розроблення та реєстрація професійного стандарту «Поліграфолог»*, який має стати основою під час підготовки освітніх програм у закладах освіти;

- *фінансування через держзамовлення на навчання та курси підвищення кваліфікації* для забезпечення якісної підготовки поліграфологів. Це дозволить організувати спеціалізовані курси та тренінги для фахівців, що працюють у сфері безпеки, та забезпечить постійне підвищення їхньої кваліфікації відповідно до сучасних вимог.

Зважаючи на викладену інформацію, впровадження зазначених механізмів сприятиме формуванню ефективної системи підготовки та сертифікації поліграфологів в Україні, що є важливим кроком у зміцненні національної безпеки та обороноздатності держави.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Психофізіологічне дослідження із застосуванням поліграфа є ефективним інструментом виявлення прихованої інформації, профілактики шпигунства та забезпечення кадрової надійності у сфері національної безпеки. Застосування цієї методики базується на закономірностях емоційної реакції організму на значущі стимули, що фіксуються технічними засобами та підлягають експертній інтерпретації. Як показано в дослідженні, професійна компетентність поліграфолога є інтегративною категорією, яка поєднує спеціальні знання (анатомія, психологія, етика), практичні навички та особистісні риси.

Аналіз зарубіжної практики засвідчує, що ефективне використання поліграфа в системі безпеки і оборони неможливе без наявності професійних стандартів, централізованої сертифікації, нормативного забезпечення та системи контролю якості. Попри те, що в Україні вже запроваджено окремі положення про застосування ПФДЗП у ДБР та розвідувальних органах, професійний стандарт досі не розроблено, що ускладнює процес присвоєння професійних кваліфікацій поліграфологам.

З огляду на зазначене вище, доцільно завершити розробку та впровадження професійного стандарту «Поліграфолог», який має враховувати міжнародні вимоги до результатів навчання за відповідною професійною кваліфікацією. Необхідно інституціоналізувати Міжвідомчий центр підготовки й

сертифікації поліграфологів, забезпечити державне фінансування освітніх програм, а також розробити чіткі нормативно-правові підстави для використання поліграфа у державних рекрутингових структурах. Паралельно слід сформувати єдину етичну основу діяльності поліграфологів із забезпеченням гарантій дотримання прав осіб, які проходять обстеження.

Таким чином, формування цілісної моделі професійної стандартизації психофізіологічних компетентностей поліграфолога є ключовою умовою для модернізації безпекової інфраструктури України, зниження кадрових ризиків, підвищення рівня довіри до процедур безпеки та забезпечення ефективності оборонного потенціалу держави.

Список використаної літератури:

1. Акімова Л.М. Удосконалення процедури розроблення, затвердження, перегляду та внесення змін до професійних стандартів : теоретичні та практичні аспекти / Л.М. Акімова // Публічне управління та місцеве самоврядування. – Дніпро : Видавничий дім «Гельветика», 2024. – № 2. – С. 3–13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://journals.politehnica.dp.ua/index.php/public/article/view/604>.
2. Реєстр кваліфікацій / Національне агентство кваліфікацій : офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://register.nqa.gov.ua/.04>.
3. Куценко Д.В. Ініціювання проведення психофізіологічних досліджень із застосуванням поліграфа : методичні рекомендації / Д.В. Куценко. – Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2019. – 52 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6b5e4e89-f3ab-4938-b110-fee6f92f3786/content>.
4. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12.11.2015 р. № 794-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text>.
5. Про затвердження Положення про Центр рекрутингу іноземців та осіб без громадянства : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.11.2024 р. № 1374 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1374-2024-%D0%BF#Text>.
6. Про розвідку : Закон України від 17.09.2020 р. № 912-IX [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#Text>.
7. Тракалюк О. Передовий досвід впровадження процедури опитування з використанням поліграфа в діяльності силових структур зарубіжних країн / О.Тракалюк, М.Кузьменко, Д.Зубовський // Військово-спеціальні науки. – 2017. – № 1 (36). – С. 57–64.
8. Standard guide for minimum basic education and training of individuals involved in the detection of deception / ASTM International [Electronic resource]. – Access mode : <https://cdn.standards.iteh.ai/samples/20251/e0dba3a6987f4bd58e12fb8cb338b1de/ASTM-E2000-02.pdf>.
9. National Center for Credibility Assessment transfers to DCSA / Defense Counterintelligence and Security Agency. – 2021 [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.dcsa.mil/About-Us/News/Article/Article/2795410/national-center-for-credibility-assessment-transfers-to-dcsa/>.
10. ASTM Standard Guide for Psychophysiological Detection of Deception (PDD) Examination Standards of Practice / Lie Detector Test. – 2024 [Electronic resource]. – Access mode : <https://liedetectorstest.com/learning-center/astm-standard-guide-for-psychophysiological-detection-of-deception-pdd-examination-standards-of-practice>.
11. Застосування психофізіологічних досліджень персоналу з використанням поліграфа у Міністерстві оборони та Збройних Силах України : навч.-метод. посіб. / В.М. Малюга, С.П. Гришин, М.Д. Кузьменко та ін. ; за заг. ред. В.М. Малюги. – Київ : НМЦ КП МО України, 2018. – 294 с.

References:

1. Akimova, L.M. (2024), «Udoskonalennia protsedury rozroblennia, zatverdzhennia, perehliadu ta vnesennia zmin do profesiynykh standartiv : teoretychni ta praktychni aspekty», *Publichne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia*, Vydavnychiy dim Helvetyka, Dnipro, No. 2, pp. 3–13. <https://journals.politehnica.dp.ua/index.php/public/article/view/604>
2. «Reiestr kvalifikatsii», *Natsionalne ahentstvo kvalifikatsii*, [Online], available at: <https://register.nqa.gov.ua/.04>
3. Kutsenko, D.V. (2019), *Iniitsiuvannia provedennia psykho-fiziologichnykh doslidzhen iz zastosuvanniam polihrafa: metodychni rekomendatsii*, Natsionalna akademiia vnutrishnikh sprav, Kyiv, 52 p., [Online], available at: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6b5e4e89-f3ab-4938-b110-fee6f92f3786/content>
4. Verkhovna Rada Ukrainy (2015), *Pro Derzhavne biuro rozsliduvan*, Zakon Ukrainy vid 12.11.2015 r. No. 794-VIII, [Online], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text>
5. Kabinet Ministriv Ukrainy (2024), *Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Tsentr rekrutynhu inozemtsiv ta osib bez hromadianstva*, Postanova vid 29.11.2024 r. № 1374, [Online], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1374-2024-%D0%BF#Text>
6. Verkhovna Rada Ukrainy (2020), *Pro rozvidku*, Zakon Ukrainy vid 17.09.2020 r. № 912-IX [Online], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#Text>
7. Trakaliuk, O., Kuzmenko, M. and Zubovskiy, D. (2017), «Peredovyi dosvid vprovadzhennia protsedury opytuvannia z vykorystanniam polihrafa v diialnosti sylovykh struktur zarubizhnykh krain», *Viiskovo-spetsialni nauky*, No. 1 (36), pp. 57–64.

8. «Standard guide for minimum basic education and training of individuals involved in the detection of deception», *ASTM International*, [Online], available at: <https://cdn.standards.iteh.ai/samples/20251/e0dba3a6987f4bd58e12fb8cb338b1de/ASTM-E2000-02.pdf>
9. «National Center for Credibility Assessment transfers to DCSA» (2021), *Defense Counterintelligence and Security Agency*, [Online], available at: <https://www.dcsa.mil/About-Us/News/Article/Article/2795410/national-center-for-credibility-assessment-transfers-to-dcsa/>
10. «ASTM Standard Guide for Psychophysiological Detection of Deception (PDD) Examination Standards of Practice» (2024), *Lie Detector Test*, [Online], available at: <https://liedetortest.com/learning-center/astm-standard-guide-for-psychophysiological-detection-of-deception-pdd-examination-standards-of-practice>
11. Malyuga, V.M., Hryshyn, S.P., Kuzmenko M.D. et al. (2018), *Zastosuvannya psykhofiziologichnykh doslidzhen personalu z vykorystanniam polihrafa u Ministerstvi oborony ta Zbroinykh Sylakh Ukrainy*, navch.-metod. posib., in Malyuga, V.M. (ed.), National Center of the Ministry of Defense of Ukraine, Kyiv, 294 p.

Akimov O., Andrusiak M.

Professional standardization of polygraph examiner's psychophysiological competencies in the context of Ukraine's national security

Abstract. This article offers a comprehensive study of the issue of professional standardization of polygraph examiners' psychophysiological competencies in the context of Ukraine's increasing national security challenges. It is established that psychophysiological examination using a polygraph (further – PFDZP) is a scientifically grounded and technically regulated process based on the recording of emotionally significant physiological responses to stimuli, aimed at detecting concealed information or verifying the accuracy of statements. The study demonstrates that, when conducted in compliance with ethical and legal norms, this methodology can serve as an effective tool for personnel screening, counterintelligence checks, and identifying risks of espionage or disloyal behavior within national security systems. The concept of psychophysiological competence is analyzed as an integrative professional attribute that combines knowledge in law, psychology, anatomy, ethics, and criminalistics with practical skills in interviewing, operating polygraph equipment, and interpreting results. A systematization of such competencies is presented according to the international standard ASTM E2000-02. It has been established that international practice indicates the need for strict regulations for training, certification and admission to professional activity of a polygraph examiner, as well as the inclusion of this specialty in the personnel policy of defense and intelligence agencies. It has been generalized that in Ukraine there is no single professional standard, which complicates the mass implementation of PFDS in the defense sector, in particular in the work of recruiting centers. Based on the analysis of international experience, proposals have been formulated for the development of a professional standard for "Polygraph examiner" in the field of national security and defense, the creation of an interdepartmental system for certification of polygraph examiners, the introduction of a state order for training and the updating of the legislative framework. It is concluded that professional standardization of psychophysiological competencies of a polygraph examiner is not only an internal need of the professional community, but also a critically important factor in ensuring the objectivity, legality and effectiveness of measures in the sphere of national security of Ukraine, especially in conditions of martial law, mobilization and the fight against intelligence activities.

Keywords: polygraph; psychophysiological examination; professional competence; standardization; national security; polygraph examiner; personnel screening; international experience.

Стаття надійшла до редакції 05.04.2025.